

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Avaldamismärge:

Riigikogu
seadus
algtekst
RT I 1994, 38, 617

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seadus [terviktekst]

Vastu võetud 13.06.1991

Vastu võetud 13. juunil 1991. a. (RT 1991, 21, 257), jõustunud 20. juunil 1991. a. Muudetud järgmiste seadustega (tähis, seaduse vastuvõtmise kuupäev, Vabariigi Presidendi väljakuulutamisotsuse number ja kuupäev, avaldamine Riigi Teatajas, jõustumiskuupäev):

- 1 – 18.12.1991 (RT 1991, 45, 565) 18.12.1991
- 2 – 4.05.1992 (RT 1992, 19, 275) 6.06.1992
- 3 – 12.08.1992 (RT 1992, 33, 420) 12.08.1992
- 4 – 9.03.1993 nr. 59 24.03.1993 (RT 1993, 15, 253) 24.03.1993
- 5 – 10.03.1993 nr. 63 24.03.1993 (RT 1993, 15, 254) 24.03.1993
- 6 – 2.06.1993 nr. 118 14.06.1993 (RT I 1993, 35, 545) 21.06.1993
- 7 – 2.06.1993 nr. 120 14.06.1993 (RT I 1993, 35, 546) 21.06.1993
- 8 – 17.06.1993 nr. 155 7.07.1993 (RT I 1993, 45, 639) 24.07.1993
- 9 – 9.02.1994 nr. 275 28.02.1994 (RT I 1994, 13, 231) 5.03.1994
- 10 – 22.03.1994 nr. 296 30.03.1994 (RT I 1994, 24, 395) 16.04.1994
- 11 – 13.04.1994 nr. 323 28.04.1994 (RT I 1994, 33, 507) 15.05.1994

Terviktekst avaldatakse vastavalt 13. aprilli 1994. a. seaduse paragrahvile 13. Muudatusi tähistab joon vasakul veerisel, muudetud tekstiosa järel on nurksulgudes viide vastavale seadusele (tähis eelnenud loetelus) ja alajaotisele. Tähistamata on Riigikogu majanduskomisjoni ettepanekul kogu tekstis sisse viidud redaktsioonilised parandused: sõnad «omandus» ja «omandussuhted» on asendatud sõnadega «omand» ja «omandisuhted» vastavas käändes.

I. ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse ülesanded

Omandireformi aluste seadus määrab kindlaks omandireformi eesmärgi, sisu, objekti, subjektid ja omandireformi korra ning on aluseks muudele omandireformiks vajalikele normatiivaktidele.

§ 2. Omandireformi eesmärk

(1) Omandireformi eesmärk on omandisuhete ümberkorraldamine omandi puutumatus ja vaba ettevõtluse tagamiseks, omandiõiguse rikkumisega tehtud ülekohtu heastamine ning eelduste loomine turumajandusele üleminekuks.

(2) Omandireformi käigus vara tagastamine või kompenseerimine endistele omanikele või nende õigusjärglastele ei tohi kahjustada teiste isikute seadusega kaitstud huve ega tekitada uut ülekohtu.

§ 3. Omandireformi sisu ja objekt

(1) Omandireformi käigus tagastatakse või kompenseeritakse õigusvastaselt võõrandatud vara:

1) Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1990. a. 19. detsembri otsusega «Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest» (RT 1990, 22, 280) ebaseaduslikuks tunnistatud normatiivaktide alusel natsionaliseeritud vara (denatsionaliseerimine);

2) kollektiviseerimisel ühistatud vara (dekollektiviseerimine);

3) õigusvastaste repressioonidega või muul omaniku õigusi rikkual viisil võõrandatud vara.

(2) Omandireformi käigus muudetakse vara omandivormi järgmiselt:

1) riigi omandis olev vara antakse tasuta munitsipaalomandisse (vara munitsipaliseerimine);

2) riigi omandis olev või munitsipaalomandisse antud vara antakse tasu eest või tasuta eraomandisse (vara erastamine);

3) varem riigi poolt kooperatiivsetele, riiklik-kooperatiivsetele ja ühiskondlikele organisatsioonidele tasuta üle antud vara tagastatakse Eesti Vabariigile (vara taasriigistamine).

(3) Vara tagastatakse, kompenseeritakse või antakse üle käesolevas seaduses ning muudes Eesti Vabariigi normatiivaktides sätestatud tingimustel ja korras.

§ 4. Omandireformi õigustatud subjektid

Omandireformi õigustatud subjektid on isikud, sealhulgas riik, kellel on seaduse järgi õigus nõuda vara tagastamist või kompenseerimist või õigus nõuda või taotleda vara tasu eest või tasuta üleandmist.

§ 5. Omandireformi kohustatud subjektid

Omandireformi kohustatud subjektid on riik ja teised isikud, kes on seaduse järgi kohustatud omandireformi õigustatud subjektidele vara tagastama või kompenseerima või vara tasu eest või tasuta üle andma.

II. ÕIGUSVASTASELT VÕÕRANDATUD VARA TAGASTAMINE NING KOMPENSEERIMINE

§ 6. Vara õigusvastase võõrandamise mõiste

(1) Vara õigusvastane võõrandamine on omaniku tahte vastaselt temalt vara äravõtmine või tema panek olukorda, kus ta on sunnitud reaalse repressiooniohu tõttu vara ära andma või maha jätma, kui normatiivaktid, mille alusel vara võõrandati, on tunnistatud ebaseaduslikeks või kui vara võõrandati ebaseaduslike otsuste alusel või ametiisikute omavoli tõttu.

(2) Vara õigusvastase võõrandamisena käsitatakse käesolevas seaduses natsionaliseerimist, kollektiviseerimist, õigusvastaste repressioonide, sealhulgas massirepressioonide käigus ning muul käesoleva paragrahvi 1. lõikes toodud tunnustele vastaval viisil toime pandud vara võõrandamist ajavahemikus 16. juunist 1940. a. kuni 1. juunini 1981. a.

(3) Õigusvastane repressioon käesoleva seaduse tähenduses on nii kohtulik kui ka kohtuväline represseerimine (surmanuhtlus, vabadusekaotus, asumisele- või väljasaatmine või küüditamine) ebaseadusliku või hiljem ebaseaduslikuks tunnistatud otsuse alusel.

(4) Reaalne repressioonioht käesoleva seaduse tähenduses on nii kohtuliku kui ka kohtuvälise represseerimise (surmanuhtluse, vabadusekaotuse, asumisele- või väljasaatmise või küüditamise) oht.

(5) Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastatakse või kompenseeritakse ühtsetel alustel, olenemata käesoleva paragrahvi 2. lõikes sätestatud õigusvastase võõrandamise viisist, välja arvatud käesoleva seaduse § 13 lg. 3 ja § 14 sätestatud juhtudel.

§ 7. Õigusvastaselt võõrandatud vara endised omanikud omandireformi õigustatud subjektidena

(1) Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamist või kompenseerimist on õigustatud nõudma:

1) füüsilised isikud, kelle vara natsionaliseeriti või kollektiviseerimise käigus ühistati, samuti isikud, kelle vara võõrandati õigusvastaste repressioonide käigus ja kes on rehabiliteeritud, kui nad elavad käesoleva seaduse jõustumise ajal alaliselt Eesti Vabariigi territooriumil, mis käesoleval ajal allub Eesti Vabariigi jurisdiktsioonile, või kui neil oli 1940. a. 16. juunil Eesti Vabariigi kodakondsus;

2) füüsilised isikud, kelle vara võõrandati õigusvastaselt ebaseaduslike otsuste alusel või ametiisikute omavoli tõttu või kes olid sunnitud reaalse repressiooniohu tõttu oma vara ära andma või maha jätma, kui nad käesoleva seaduse jõustumise ajal elavad alaliselt Eesti Vabariigi territooriumil, mis käesoleval ajal allub Eesti Vabariigi jurisdiktsioonile, või kui neil oli 1940. a. 16. juunil Eesti Vabariigi kodakondsus ning ebaseadusliku otsuse, ametiisikute omavoli või reaalse repressiooniohu olemasolu on kohtulikult tõendatud;

3) füüsilised isikud, kes on käesoleva lõike 1. ja 2. punktis tähendatud isikute pärijad käesoleva seaduse §-s 8 sätestatud tähenduses ja tingimustel;

4) organisatsioonid käesoleva seaduse §-s 9 sätestatud tähenduses ja tingimustel;

5) Eesti Vabariigi kohaliku omavalitsusliku staatusega vallad, alevid ja linnad, samuti maakonnad ja vabariiklikud linnad, kelle territooriumil asus 1940. a. 16. juunil munitsipaalomandisse kuulunud õigusvastaselt võõrandatud vara;

6) Eesti Vabariik vara osas, mis oli 1940. a. 16. juunil Eesti Vabariigi omandis.

(2) Välisriikide, nende juriidiliste isikute ja kodanike ning kodakondsuseta isikute, välja arvatud käesoleva paragrahvi 1. lõike 1.–4. punktis nimetatud isikud, omandis olnud ja Eesti Vabariigis asunud õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise taotlused lahendatakse Eesti Vabariigi ja vastava riigi vahelise kokkuleppega.

§ 8. Pärijad omandireformi õigustatud subjektidena

(1) Kui õigusvastaselst võõrandatud vara endine omanik on surnud ja ta on teinud testamendi, on omandireformi õigustatud subjektiks testamendijärgsed pärijad testamendis määratud ulatuses.

(2) Endise omaniku testament peab vastama selle tegemise ajal kehtinud seaduse nõuetele ja olema tehtud enne testamendis märgitud vara õigusvastast võõrandamist või pärast käesoleva seaduse kehtestamist.

(3) Kui õigusvastaselst võõrandatud vara endine omanik on surnud ning tema testamenti ei ole või see ei vasta käesoleva paragrahvi 2. lõike nõuetele või testament ei hõlma kogu õigusvastaselst võõrandatud vara või testamendijärgne pärija (pärijad) on surnud [11: § 1], on kas kogu õigusvastaselst võõrandatud vara või selle testamendis märkimata osa ulatuses omandireformi õigustatud subjektid:

1) endise omaniku vanemad, abikaasa ja lapsed võrdses osades;

2) endise omaniku lapse abikaasa, kui endise omaniku laps on surnud (sõltumata surma ajast), ning endise omaniku lapselapsed ja teised alanejad sugulased, kui nende vanem on surnud (sõltumata surma ajast), võrdses osades, kusjuures neil on õigus nõuda ainult selle vara tagastamist või kompenseerimist, millele oleks olnud õigus nende abikaasal või vanemal.

(4) lapsendajatel ja lapsendatud on õigusvastaselst võõrandatud vara tagastamisel või kompenseerimisel võrdsed õigused käesoleva paragrahvi 1. ja 3. lõikes näidatud isikutega.

(5) Õigusvastaselst võõrandatud vara pärijatena käsitatakse ainult käesoleva paragrahvi tähendatud isikuid. Kui endise omaniku pärija on surnud, ei lähe temale kuuluva pärandiosa taotlemise õigus üle tema pärijatele, välja arvatud käesoleva paragrahvi 3. lõike 2. punktis tähendatud isikud.

§ 9. Organisatsioonid omandireformi õigustatud subjektidena

(1) Omandireformi õigustatud subjektid on Eesti Vabariigis kuni 1940. a. 16. juunini tegutsenud ühiskondlikud organisatsioonid ja usuühingud, kui nende põhikirjaline tegevus ei ole katkenud. [5: § 1; 7: § 7 p. 2]

(2) Käesoleva paragrahvi 1. lõikes märgitud organisatsiooni õigust olla omandireformi õigustatud subjektiks tunnistab ja mitme organisatsiooni vahelised vaidlused lahendab kohus.

§ 10. Organisatsiooni omandireformi õigustatud subjektiks tunnistamise kord

(1) Kohus, saanud käesoleva seaduse § 9 lg. 1 märgitud organisatsioonilt avalduse omandireformi õigustatud subjektiks tunnistamise kohta, avaldab kümne päeva jooksul vabariiklikus ajalehes vastava kuulutuse.

(2) Kolme kuu jooksul kuulutuse ilmumise päevast arvates peavad kõik isikud, kellel on vastuväiteid esitatud avaldusele, teatama sellest kohtule.

(3) Kohus peab asja läbivaatamisele kutsuma lõik käesoleva paragrahvi 1. ja 2. lõikes nimetatud isikud.

(4) Käesoleva paragrahvi 1. lõikes märgitud avaldus tuleb esitada kohtule organisatsiooni 1940. aasta 16. juuni asukoha järgi.

§ 11. Õigusvastaselst võõrandatud vara omandireformi objektina

(1) Omandireformi objektiks on õigusvastaselst võõrandatud maa ja sellega seotud loodusobjektid, ehitised, laevad, põllumajandusinventar, tootmishoonete sisseseade, aktsiad ja osatähed, arvestamata neil lasunud võlgu. [6: § 1]

(2) Omandireformi objektiks oleva vara maksumuse määramise alused kehtestatakse seadusega. [6: § 1]

§ 12. Õigusvastaselst võõrandatud vara tagastamine

(1) Riigi- ja kohaliku omavalitsuse organid, teised juriidilised ja füüsilised isikud, kelle omandis asub omandireformi objektiks olev õigusvastaselst võõrandatud vara, on kohustatud selle õigustatud subjektidele tagastama, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti. Eraõiguslikule juriidilisele isikule, välja arvatud riigile kuuluvad juriidilised isikud ja taasriigistamise kohustatud subjektid, kes on tagastamisele kuuluva vara omandanud seaduslikus korras ostu-müügilepingu alusel, hüvitab riik vara ostmisel tasutud summa. Hüvitamise korra kehtestab Vabariigi Valitsus. [11: § 2]

(2) Kui tagastamisele kuuluvat vara on õigustatud nõudma mitu isikut, kuulub vara tagastamisele, kui vähemalt üks isik seda nõuab, kusjuures vara tagasi saanud isik peab kompenseerima teistele isikutele nende osa seaduses sätestatud korras. [6: § 2 p. 1]

(3) Omandireformi objektiks olev õigusvastaselst võõrandatud vara ei kuulu tagastamisele, kui:

- 1) omandireformi õigustatud subjektid ei nõua vara tagastamist, vaid soovivad selle kompenseerimist;
- 2) vara ei ole säilinud käesoleva paragrahvi 8. lõikes sätestatud endisel individualiseeritaval kujul; [6: § 2 p. 2]
- 3) vara on füüsilise isiku heauskses omandis; heauskseks omandajaks ei saa olla isik, kes on õigusvastaselt võõrandatud vara saanud riigiorгани otsusega tasuta omandiks või kes on osa võtnud vara omaniku kohtuvälisest represseerimisest või tema vara õigusvastasest võõrandamisest; [6: § 2 p. 3]
- 4) varaks on riigi, juriidilise isiku või munitsipaalomandis olev ehtis, mida valdavad füüsilised või juriidilised isikud rendilepingu alusel ja õigustatud subjekt ei ole nõus üle võtma sellest lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi;
- 5) valitsusasutuse või kohaliku omavalitsuse volikogu põhjendatud ettepanekul Vabariigi Valitsus otsustab, et sõjalise, korrakaitse-, kultuuri- või sotsiaalobjekti või riikliku või kohaliku kaitse all oleva objekti tagastamine kahjustab riigi või kohaliku haldusüksuse huve või ettevõtte või muu organisatsiooni bilansis oleva õigusvastaselt võõrandatud vara eraldamine teeb ülejäänud vara sihipärase kasutamise tehnoloogiliselt võimatuks; [6: § 2 p. 4]
- 6) vara asub territooriumil, mis käesoleval ajal ei allu Eesti Vabariigi jurisdiktsioonile. Nimetatud vara tagastamise küsimused lahendatakse riikidevaheliste läbirääkimistega. Omandireformi õigustatud subjektidel on õigus nõuda nimetatud vara kompenseerimist, millisel juhul nad kaotavad õiguse nõuda hiljem vara tagastamist.

(4) Riigi, juriidilise isiku või munitsipaalomanduses olev elamu, mida füüsilised isikud kasutavad eluruumi üürilepingu alusel, kuulub tagastamisele ainult juhul, kui omandisreformi õigustatud subjekt, kes nõuab elamu tagastamist, võtab endale kõik üürnikuga varem sõlmitud üürilepingust tulenevad õigused ja kohustused. Tagastatavas elamus elavatel üürnikel on sel juhul õigus taotleda uue eluruumi saamist.

(5) Vara tagastamise protseduurilised küsimused otsustab Eesti Vabariigi Valitsus või kohaliku omavalitsuse täitevorgan Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras.

(6) Vabariigi Valitsuse või kohaliku omavalitsuse täitevorgani otsusel võib vara tagastamisel teha kohustuseks selle senise sihtotstarbelise kasutamise või selle vara kohta kehtestatud kaitseriigi täitmise. Nimetatud kohustuste täitmine tagatakse Vabariigi Valitsuse või kohaliku omavalitsuse täitevorgani ja omandireformi õigustatud subjekti vahel sõlmitud lepinguga. Vara ei tagastata, kui õigustatud subjekt ei nõustu selle sihtotstarbelise kasutamisega või varale kehtestatud kaitseriigi täitmisega. [6: § 2 p. 5]

(7) Kui esmatasandi kohaliku omavalitsuse täitevorgan on teinud õigustatud subjekti taotlusel otsuse vara tagastamiseks, on õigustatud subjekt kohustatud selle vara vastu võtma. Vabariigi Valitsus kehtestab tagastatava vara vastuvõtmise tähtaja ja korra. Kui õigustatud subjekt ei võta mõjuva põhjuseta kehtestatud tähtaja jooksul vara vastu, loetakse ta varast loobunuks ning talle kompenseeritakse vara väärtus seadusega sätestatud ulatuses ja korras. [6: § 2 p. 6]

(8) Vara loetakse endisel individualiseeritaval kujul säilinuks, kui vara kuju ja suurus ei ole oluliselt muutunud, arvestades et

- 1) ehitised loetakse endisel individualiseeritaval kujul säilinuks ka siis, kui nende põhiootstarbel kasutatav kubatuur pole ümberehituste tõttu suurenenud või vähenenud rohkem kui poole ulatuses võõrandamisaegse kubatuuriga võrreldes;
- 2) ehitisi ei loeta endisel individualiseeritaval kujul säilinuks, kui kõik põhikonstruktsioonid on asendatud kokku rohkem kui poole ulatuses. Ehitise põhikonstruktsioonideks loetakse vundament, välispiirded, kandvad seinad, vahelaed ja katus;
- 3) laevad loetakse endisel individualiseeritaval kujul säilinuks ka siis, kui kapitaalremondi või ümberehitamise käigus on muudetud laeva kasutusotstarvet ning vahetatud või paigaldatud uusi jõu- ja navigatsiooni-, elektri- ja sideseadmeid;
- 4) põllumajandusinventar ja tootmishoonete sisseseade loetakse endisel individualiseeritaval kujul säilinuks ka siis, kui need pole tehniliselt korras või on kasutusel muuks otstarbeks; [6: § 2 p. 6]
- 5) elamu ei loeta endisel kujul säilinuks, kui kohaliku omavalitsuse täitevorgan on tuvastanud, et elamu oli pärast õigusvastast võõrandamist muutunud väheelamiskõlblikuks või varisemisohtlikuks ning selle olid omal kulul uuesti elamiskõlblikuks ehitanud füüsilised isikud, kes ise või kelle abikaasa või ülenejad või alanejad sugulased tagastamise otsustamisel üürilepingu alusel selles elavad ning on esitanud avalduse elamu erastamiseks. [6: § 2 p. 6; 10]

§ 13. Õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseerimine

(1) Kui omandireformi objektiks olev õigusvastaselt võõrandatud vara on hävinud, kui seda ei tagastata käesoleva seaduse § 12 alusel või kui varaks on aktsiad või osatähed, kompenseerib selle riik seaduses sätestatud ulatuses ja korras, lähtudes vara õigusvastase võõrandamise aegsest maksumusest. Füüsilised isikud, juriidilised isikud ja kohaliku omavalitsuse organid, kelle omandis on õigusvastaselt võõrandatud vara, mida ei tagastata käesoleva seaduse § 12 sätestatud juhtudel, või kelle omandis vara on hävinud või muul viisil tema omandist välja läinud, ei ole kohustatud kompensatsiooni maksma, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 14 sätestatud juhud. [6: § 3 p. 1]

(2) Vara väärtus kompenseeritakse käesoleva seaduse § 7 lg. 1 punktides 1–4 nimetatud isikutele.

(3) Õigusvastaselt represseeritud ja rehabiliteeritud isikutele kompenseeritakse seadusega määratud ulatuses ka see õigusvastaselt võõrandatud vara, mis ei ole käesoleva seaduse § 11 lg. 1 alusel omandireformi objektiks. [6: § 3 p. 2]

(4) Saamata jäänud tulu ei kompenseerita.

(5) [kehtetu][6: § 3 p. 3]

(6) [kehtetu][6: § 3 p. 4]

§ 14. Ühistatud vara tagastamine või kompenseerimine

(1) Kolhooside loomisel ühistatud vara tagastatakse või kompenseeritakse samadel alustel muu õigusvastaselt võõrandatud varaga, kui käesolevast seadusest või muudest Eesti Vabariigi seadustest ei tulene teisiti.

(2) [kehtetu][6: § 4]

(3) Kui ühistatud vara ei ole võimalik tagastada, kompenseerib selle Eesti Vabariigi seadustega sätestatud korras:

- 1) kolhoos, mille asutamisel vara ühistati, kolhoosi reorganiseerimise korral see kolhoos, mille omandisse ühistatud vara anti;
- 2) muu juriidiline isik, mis on asutatud kolhoosi reorganiseerimisel või likvideerimisel, kui ta on kolhoosi õigusjärglane või talle on üle antud kas kogu kolhoosi vara või osa sellest;
- 3) riik, kui vara ühistamisel asutatud kolhoos on reorganiseeritud riiklikul omandil põhinevaks ettevõtteks; kui kolhoosi õigusjärglast ei ole või seda ei ole võimalik kindlaks määrata; kui kolhoosil või tema õigusjärglasel puudub selleks vara.

(4) Kolhoosi poolt käesoleva seaduse jõustumise hetkeks tagastatud või kompenseeritud ühistatud vara tasaarvestatakse käesoleva paragrahvi 3. lõikes märgitud kompensatsioonidega.

(5) Kui õigustatud subjekt on talupidaja, on tal teiste isikute ees eelisõigus saada kompensatsiooni natuuras.

(6) Eesti Vabariigi vastava seaduse alusel võib ühistatud vara tagastada käesoleva seaduse § 17 lg. 2 sätestatust varem.

§ 15. Natsionaliseeritud maa tagastamise või kompenseerimise erisused

Natsionaliseeritud maa või muude loodusobjektide tagastamisel või kompenseerimisel rakendatakse käesolevat seadust, kui Eesti Vabariigi maareformi seadusest (RT 1991, 34, 426; 1992, 10, 145; I 1993, 20, 354) ei tulene teisiti. [6: § 5]

§ 16. Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avalduste esitamine ja arvestus

(1) Omandireformi õigustatud subjektidel on õigus esitada õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avaldusi kuni 1992. a. 17. jaanuarini [1: p. 1 ap. 1]. Avaldusele lisavad nad nendel olevad dokumendid vara kuuluvuse, koosseisu ja maksumuse kohta.

(2) Avalduste esitamise ja läbivaatamise ning tõendite esitamise ja hindamise korra määrab kindlaks Eesti Vabariigi Valitsus.

(3) Esitatud avalduste ning vara tagastamise ja kompenseerimise otsuste alusel koostatakse õigustatud subjektide ning tagastatava ja kompenseeritava vara register. Vabariigi Valitsus kehtestab registri koostamise korra. [6: § 6]

§ 17. Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise kord

(1) Õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseerimiseks antakse omandireformi õigustatud subjektile nimeline ja pärandatav eriotstarbeline väärtpaber. [6: § 7 p. 1] Nimetatud väärtpaberit ei anta välja ühistatud vara kompenseerimisel kolhoosi või muu juriidilise isiku poolt käesoleva seaduse § 14 lg. 3 punktides 1 ja 2 sätestatud juhtudel.

(2) Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastatakse Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras. Vara, kaasa arvatud maa tagastamisel vara maksumust kindlaks ei määrata. [6: § 7 p. 2; 9: § 13 lg. 2]

(3) Õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseeritakse käesoleva paragrahvi 1. lõikes märgitud väärtpaberi vahetamise kaudu aktsiate või muu erastamisele kuuluva vara vastu või muul viisil.

(4) [kehtetu][6: § 7 p. 3]

(5) Omandireformi õigustatud subjektiks oleval isikul ei ole õigust nõuda õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamist või kompenseerimist selle vara osas, mis on talle juba tagastatud või kompenseeritud.

(6) Isikutele, kelle vara võõrandati repressioonide tõttu või kes olid sunnitud vara ära andma või maha jätma reaalse repressiooniohu tõttu, ametiisiku omavoli või ebaseadusliku otsuse alusel, tagastatakse või kompenseeritakse omandireformi objektiks olev õigusvastaselt võõrandatud vara pärast rehabiliteerimistunnistuse või võõrandamise õigusvastasust tõendava kohtuotsuse esitamist. Nimetatud isikud peavad pöörduma kohtusse või vastavasse riigiorganisse kohtuotsuse või rehabiliteerimistunnistuse saamiseks 1 kuu jooksul pärast seda, kui kohaliku omavalitsuse täitevorgan on esitanud isikule seadusest tuleneva nõude tõendada vara võõrandamist käesolevas lõikes nimetatud viisil. [1: p. 1 ap. 2]

(7) Seadusega võib kehtestada rehabiliteerimise või vara võõrandamise õigusvastasuse tõendamise lihtsustatud korra. [6: § 7 p. 4]

§ 18. Tehingud õigusvastaselt võõrandatud varaga ja vastutus selle vara säilimise eest

(1) Kuni omandireformi objektiks oleva õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise küsimuse otsustamiseni on riigi- ja kohaliku omavalitsuse organitel ning teistel juriidilistel ja füüsilistel isikutel, kelle omandis või valduses vara on, keelatud vara omandivormi muuta, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti. Seda keeldu rikkuvad tehingud on kehtetud.

(2) Käesoleva paragrahvi 1. lõikes märgitud vara omanikud ja valdajad on kohustatud tagama vara säilimise. Kui seda kohustust ei täideta, peavad nad hüvitama kahju.

§ 19. Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimisega seotud vaidluste lahendamine

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamisest või kompenseerimisest tulenevad vaidlused lahendatakse kohtu korras.

III. MUNITSIPALISEERIMINE

§ 20. Munitsipaliseerimise mõiste

Munitsipaliseerimine käesoleva seaduse tähenduses on omandireformi käigus riigi omandis oleva vara üleandmine valla, alevi, linna, vabariikliku linna või maakonna omandisse (edaspidi munitsipaalomandisse) või nimetatud omavalitsusüksuste ühisesse omandisse [11: § 12] koos edaspidise erastamiskohustusega või ilma selleta.

§ 21. Munitsipaliseerimise objekt

(1) Munitsipaliseerimise objekt on riigi omandis olev vara, mille üleandmine kohalikule omavalitsusele on vajalik tema ülesannete täitmiseks ja mida ei ole üldistes huvides otstarbekas jätta riigi omandisse. Riigi omandisse jääva vara nimekirja kinnitab Vabariigi Valitsus. [2: p. 1; 4: § 2; 11: § 3 p. 1]

(2) Maa [11: § 3 p. 2] munitsipaliseerimine toimub Eesti Vabariigi maareformi seaduses [11: § 3 p. 2] sätestatud tingimustel ja korras.

§ 22. Munitsipaliseerimise subjektid

(1) Munitsipaliseerimise õigustatud subjekt on valla ja linna volikogu, kellel on õigus nõuda tema haldusterritooriumil asuva või tema valduses oleva munitsipaliseerimisele kuuluva riigi vara üleandmist munitsipaalomandisse. [2: p. 2; 11: § 4 p. 1 ja 2; 11: § 12]

(2) Munitsipaliseerimise kohustatud subjektiks on valitsusasutused, ettevõtted ja muud organisatsioonid, kes on kohustatud üle andma nende valduses oleva riigi vara munitsipaalomandisse Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud tingimustel ja korras. [11: § 4 p. 3]

§ 23. Munitsipaliseerimise kord

Munitsipaliseerimise objektiks olev riigi vara antakse tasuta munitsipaalomandisse valla- või linnavolikogu taotlusel või valitsusasutuse ettepanekul kooskõlastatult valla- või linnavolikoguga seaduses määratud munitsipaliseerimist korraldava valitsusasutuse otsuse alusel Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras. Kui valla- või linnavolikogu ja munitsipaliseerimist korraldav valitsusasutus ei saavuta kokkulepet, otsustab küsimuse Vabariigi Valitsus. [11: § 5]

§ 24. Omandiõiguse üleminek vara munitsipaliseerimisel

(1) Vara antakse munitsipaalomandisse valla- või linnavalitsuse ja munitsipaliseerimist korraldava valitsusasutuse poolt allakirjutatud vara üleandmise aktiga. Omandiõigus üleantavale varale läheb üle akti allakirjutamise päevast, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. [11: § 6 p. 1]

(2) Käesoleva paragrahvi 1. lõikes nimetatud akti allakirjutamise päevast lähevad kohalikule omavalitsusele üle kõik munitsipaliseeritava varaga seotud lepingutest tulenevad õigused ja kohustused. [11: § 6 p. 2]

§ 25.[kehtetu][11: § 7]

§ 26.[kehtetu][11: § 7]

§ 27. Õigusvastaselt võõrandatud vara munitsipaliseerimine

Kui õigusvastaselt võõrandatud vara antakse munitsipaalomandisse, läheb vara tagastamise kohustus üle kohalikule omavalitsusele. [11: § 8 ja 12]

§ 28. Erastamiskohustusega munitsipaliseerimine

(1) Munitsipaliseerimist korraldab valitsusasutus võib munitsipaliseerimisele kuuluva vara üleandmise otsuses ette näha vastava kohaliku omavalitsuse kohustuse erastada munitsipaalomandisse antav vara määratud tähtajal.

(2) Üldmääratud kohustuse täitmata jätmise korral läheb erastamiskohustusega munitsipaalomandisse antud vara Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras tagasi riigi omandisse, kes viib erastamise ise läbi. [11: § 9]

§ 29. Munitsipaalomandisse[11: § 12] antud vara seniste valdajate õiguslik seisund

Kohalikud omavalitsused [11: § 12] määravad neile üleantava vara seniste valdajate (ettevõtete, asutuste ning muude organisatsioonide) õigusliku seisundi kolme kuu jooksul alates munitsipaalomandiõiguse tekkimise hetkest.

§ 30. Kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide vara üleminek munitsipaalomandisse[11: § 12]

(1) Kohalikul omavalitsusel on ostueesõigus kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide ning juriidiliste isikute omandis oleva vara võõrandamisel, mis on vajalik kohaliku haldusüksuse elanikkonna sotsiaalseks ja kultuuriliseks teenindamiseks. Kui kohalik omavalitsus [11: § 12] ei kasuta ostueesõigust, on tal nimetatud vara võõrandamisel õigus nõuda uuel omanikult vara senise sihtotstarbega kasutamist.

(2) [kehtetu][11: § 10]

§ 31. Vaidluste lahendamine seoses munitsipaliseerimisega

Vara munitsipaliseerimisel tehtud otsusega mittenõustumisel on õigus pöörduda kohtusse. [11: § 11]

IV. ERASTAMINE

§ 32. Erastamise mõiste

Erastamine on omandireformi käigus riigi ja munitsipaalomandis oleva vara tasu eest või tasuta andmine teiste isikute omandisse, mille tulemusena muutub vara omanik. [8: § 33 p. 1]

§ 33. Erastamise objekt

(1) Erastamise objekt on riigi või munitsipaalomandis olev vara, mida ei ole vaja Eesti Vabariigi või kohaliku omavalitsusüksuse sotsiaalse ja majandusliku arengu tagamiseks jätta riigi või munitsipaalomandisse.

(2) [kehtetu][8: § 33 p. 2]

§ 34. Erastamise subjektid

(1) Erastamise õigustatud subjektid riigi- ja munitsipaalvara eri liikide puhul sätestab seadus. [8: § 33 p. 3 ap. 1]

(2) [kehtetu][8: § 33 p. 3 ap. 2]

(3) Eesti Vabariigi seadusega võib erastatava vara eri liikide puhul õigustatud subjektide ringi piirata või esitada neile lisatingimusi.

(4) Erastamise kohustatud subjektid on need ettevõtted, kelle vara erastatakse, ning riigi- ja omavalitsusorganid, kes on kohustatud seaduses ettenähtud tingimustel ja korras erastama riigi ja munitsipaalomandis olevat vara. [8: § 33 p. 3 ap. 3]

§ 35. Erastamise korraldamine

(1) Eesti Vabariigi Valitsus korraldab riigi omandis oleva vara erastamist ja määrab kindlaks erastatavad objektid, kui Eesti Vabariigi seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

(2) Munitsipaalomandis oleva vara erastamist korraldab valla, alevi, linna, vabariikliku linna või maakonna valitsus, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. [8: § 33 p. 4]

(3) Vara erastatakse etapiviisiliselt seaduses sätestatud tingimustel ja korras, arvestades objektide erisusi. [8: § 33 p. 5]

§ 36. Erastamise viisid

(1) Erastamise peamine viis on vara müük raha ning õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseerimisel välja antud väärtpaberite ja rahvakapitali obligatsioonide eest. [8: § 33 p. 6 ap. 1]

(2) [kehtetu][8: § 33 p. 6 ap. 2]

(3) Eesti Vabariigi seadusega võidakse ette näha peale müügi ka muid erastamise viise.

§ 37. Rahvakapitali obligatsioonid

(1) Eestis alaliselt elavatele isikutele antakse rahvakapitali obligatsioonid, mille väljaandmise tingimused ja väärtuse määramise alused sätestab seadus. [8: § 33 p. 7 ap. 1]

(2) Rahvakapitali obligatsioonid on nimelised ja pärandatavad. Nende kasutamise riigi- ja munitsipaalvara erastamisel ja omandireformi muudes valdkondades sätestab seadus. [8: § 33 p. 7 ap. 2]

§ 38.[kehtetu][8: § 33 p. 8]

§ 39.[kehtetu][3: § 1; 8: § 33 p. 8]

§ 40. Kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide vara erastamine

(1) Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võib oma otsusega kohustada kooperatiivset, riiklik-kooperatiivset või ühiskondlikku organisatsiooni erastama nende omandis olevat vara käesolevas seaduses või muus Eesti Vabariigi seaduses kehtestatud korras.

(2) Kolhoosi vara andmine eraomandisse tasu eest või tasuta toimub ainult käesolevas seaduses ja selle seaduse alusel vastuvõetud normatiivaktides sätestatud korras.

§ 41. Vaidluste lahendamine seoses erastamisega

(1) Vaidlused seoses riigi või munitsipaalomandis oleva vara erastamisega lahendatakse Eesti Vabariigi Valitsuse poolt määratud korras, kui Eesti Vabariigi seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

(2) Käesoleva paragrahvi 1. lõike kohaselt tehtud otsusega mittenõustumisel on õigus pöörduda kohtusse.

V. TAASRIIGISTAMINE

§ 42. Vara taasriigistamine

(1) Vara taasriigistamine käesoleva seaduse tähenduses on tasuta üleantud riigivara tagastamine Eesti Vabariigi omandisse kooperatiivsete, riiklik-kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide omandist.

(2) Vara taasriigistamine toimub Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt määratud korras, kusjuures vaidlused seoses vara tagastamise nõudega kuuluvad ühe poole hagi alusel lahendamisele kohtus.